

მერკანტილისტები და ფიზიოკრატები — რომელი უკეთ გამოხატავდა XVIII საუკუნის საზოგადოების ინტერესებს?

XVIII საუკუნე ევროპის ისტორიაში გარდამტეხი ეპოქა იყო, რომელმაც ძირფესვიანად შეცვალა სოციალური სტრუქტურა, ეკონომიკური ურთიერთობები და ადამიანთა მსოფლმხედველობა. ფეოდალური წესრიგის რღვევისა და განმანათლებლობის იდეების გავრცელების ფონზე, დღის წესრიგში დადგა ახალი ეკონომიკური მოდელების ძიება. სწორედ ამ პერიოდში დაუპირისპირდა ერთმანეთს ორი წამყვანი მიმდინარეობა — მერკანტილიზმი და ფიზიოკრატია. მიუხედავად იმისა, რომ ორივე თეორია სახელმწიფოებრივი სიძლიერისკენ იყო მიმართული, საზოგადოების ფართო მასების რეალურ საჭიროებებსა და დროის სულს ბევრად უფრო პროგრესულად ფიზიოკრატები გამოხატავდნენ.

მერკანტილიზმი, რომელიც უფრო ადრეულ ეპოქაში ჩაისახა, ქვეყნის სიმდიდრის საზომად ძვირფასი ლითონების — ოქროსა და ვერცხლის — მარაგებს მიიჩნევდა. ამ მიზნის მისაღწევად მერკანტილისტები მხარს უჭერდნენ სახელმწიფოს აგრესიულ ჩარევას ეკონომიკაში, ექსპორტის მაქსიმალურ წახალისებასა და პროტექციონისტულ პოლიტიკას (იმპორტის შეზღუდვას). მართალია, ამ მიდგომამ ხელი შეუწყო საერთაშორისო ვაჭრობის განვითარებასა და მონარქთა ხაზინის შევსებას, თუმცა მან სრულიად უგულვებლყო რიგითი მოქალაქეების კეთილდღეობა. იმდროინდელ ევროპაში, სადაც სოციალური უთანასწორობა პიკს აღწევდა, მერკანტილიზმი მხოლოდ ვინრო ელიტის — სამეფო კვირტონისა და მსხვილ ვაჭართა ფენის — ინტერესებს ემსახურებოდა, მოსახლეობის უდიდეს ნაწილს კი მძიმე საგადასახადო ტვირთად აწვებოდა.

ამის საპირისპიროდ, XVIII საუკუნის საფრანგეთში აღმოცენებული ფიზიოკრატია პირდაპირ ეხმანებოდა განმანათლებლობის იდეალებს. ფიზიოკრატებმა რევოლუციური აზრი წამოაყენეს: ნამდვილი სიმდიდრის ერთადერთი წყარო არა ოქრო, არამედ მიწა და სოფლის მეურნეობაა. მათი აზრით, ეკონომიკური პროცესები უნდა მართულიყო „ბუნებრივი წესრიგით“ (*Laissez-faire*), რაც სახელმწიფოს როლის მინიმუმამდე შემცირებასა და ინდივიდუალურ თავისუფლებას გულისხმობდა. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი იყო მათი ყურადღება გლეხობის მიმართ — ფიზიოკრატებს ესმოდათ, რომ ქვეყნის სტაბილურობის გარანტი სწორედ მწარმოებელი საზოგადოების ეკონომიკური გაძლიერება იყო.

ამრიგად, ფიზიოკრატების ხედვა გაცილებით ზუსტად პასუხობდა XVIII საუკუნის გამოწვევებს. ისინი ითხოვდნენ მოძველებული, ბიუროკრატიული სისტემების გამარტივებას, სოციალური უსამართლობის აღმოფხვრასა და თავისუფალ ბაზარზე დაფუძნებულ ურთიერთობებს. მათმა იდეებმა საფუძველი მოუმიზადა თანამედროვე ეკონომიკურ ლიბერალიზმს.

საბოლოო ჯამში, შეიძლება ითქვას, რომ თუ მერკანტილიზმი აბსოლუტისტური სახელმწიფოსა და ძველი რეჟიმის (*Ancien Régime*) ეკონომიკური იარაღი იყო, ფიზიოკრატია ახალი, პროგრესული ეპოქის ხმად იქცა, რომელმაც პირველ პლანზე არა სახელმწიფო ხაზინა, არამედ ადამიანის შრომა და სოციალური პროგრესი დააყენა.